

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Національний університет
«Запорізька політехніка»

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ
щодо організації самостійної роботи
з дисципліни **«Бухгалтерський облік»**
для студентів спеціальності
076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність
(Організація торгівлі та комерційна логістика)»
денної та заочної форми навчання

ЧАСТИНА 1

Методичні вказівки щодо організації самостійної роботи з дисципліни «Бухгалтерський облік» для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (Організація торгівлі та комерційна логістика)» денної та заочної форми навчання. Частина 1 Викл. Л.М. Очеретько, – Запоріжжя: Національний університет «Запорізька політехніка», 2019, 62 с.

Викладачі: Л.М. Очеретько, к.е.н., доцент

Рецензент: М.В. Болдуєв, д.держ.упр., професор з Обліку і аудиту

Відповідальний за випуск: О.Г.Лищенко, к.е.н., доцент

Затверджено
на засіданні кафедри
„Облік і оподаткування”
Протокол № 1
від „28” серпня 2019 р.

Рекомендовано до видання НМК
ФЕУ
Протокол № 22
від „25” вересня 2019 р.

ЗМІСТ

Вступ.....	4
Мета і завдання дисципліни.....	6
Структура та зміст курсу.....	8
Зміст самостійної роботи студентів.....	13
Завдання та методичні рекомендації до виконання плану срс.....	15
Тема 1. Загальна характеристика бухгалтерського обліку, його предмет і метод.....	16
Тема 2. Бухгалтерський баланс.....	40
Тема 3. Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний запис.....	50
Рекомендована література.....	61
Частина 2	
Частина 3	

ВСТУП

Управління будь-яким підприємством вимагає систематичної інформації про здійснювані господарські процеси, їх характер і обсяг, про наявність матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, їх використання, про фінансові результати діяльності. Основним джерелом такої інформації є дані поточного бухгалтерського обліку, які систематизуються - у звітність. Така звітність має велике значення, оскільки використовується не тільки для економічного аналізу діяльності окремого підприємства з метою одержання інформації, необхідної для управління, а й для узагальнення результатів у масштабі галузей і народного господарства в цілому.

Розвиток господарських зв'язків в умовах ринку значно розширює кількість користувачів обліковою і звітною інформацією. Ними є не тільки працівники управління, безпосередньо пов'язані з підприємництвом, а й зовнішні користувачі інформації, які мають прямий фінансовий інтерес: банки — при вирішенні питання про надання кредитів; постачальники — при укладенні договорів на поставку товарно-матеріальних цінностей; інвестори, засновники, акціонери, яких інтересує рентабельність вкладеного капіталу і можливість одержання доходів (дивідендів). Значний інтерес облікова інформація має також для працівників податкових і фінансових служб, органів державної статистики й управління.

Підкреслюючи значення бухгалтерського обліку в управлінні господарською діяльністю, німецький вчений-економіст І.Ф.Шерр ще наприкінці XIX століття писав, що „Бухгалтерський облік” — непогрішний суддя минулого, необхідний керівник сучасного і надійний консультант майбутнього кожного підприємства”.

Наука про бухгалтерський облік, розробляючи властиву їй систему конкретних способів відображення фактів господарської діяльності підприємств і організацій, ґрунтується на діалектичному методі та економічній теорії. Використання наукових принципів забезпечує економічно обґрунтовану методологію відображення обліковуваних об'єктів залежно від їхньої ролі у господарських процесах і вимог управління діяльністю підприємств.

Критерієм наукового рівня обліку є його дієвість, тобто здатність своєчасно надавати вичерпну інформацію, необхідну для управління, контролю й аналізу. При цьому показники обліку повинні забезпечувати

інформацію не тільки для внутрішнього управління, а й для зовнішніх споживачів (податкових і фінансових органів, банків, інвесторів, ділових партнерів тощо).

За даними бухгалтерського обліку здійснюється контроль за виконанням планових завдань за звітний період і забезпечується інформація для планування і прогнозування розвитку господарства. Економічний аналіз ґрунтується на показниках плану і бухгалтерського обліку, вивчає причини відхилень від плану, виявляє резерви підвищення ефективності господарської діяльності. Відображаючи господарські процеси, бухгалтерський облік контролює дотримання законодавчих актів, юридичних норм, що регулюють господарські взаємовідносини. Для контролю за розвитком економіки країни показники обліку широко використовуються для статистичних узагальнень.

Бухгалтерський облік як важлива складова інформаційної системи підприємства забезпечує значну частину загального обсягу економічної інформації.

За умов подальших перетворень економіки України, інтеграції держави до світової спільноти зростає роль бухгалтерського обліку як основного джерела інформації про виробничу та фінансово-господарську діяльність підприємств усіх форм власності: про наявність і використання матеріальних, трудових і фінансових ресурсів, власний капітал, зобов'язання, фінансові результати.

Бухгалтерський облік є локальним і включає всю технологію інформаційного процесу, яка охоплює процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про діяльність підприємств, організацій і установ зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень. З огляду на це він перетворився на міжнародну мову бізнесу і став обов'язковою передумовою успішної діяльності всіх господарюючих суб'єктів.

Вивчення курсу дає майбутнім фахівцям базові знання в галузі обліково-економічної роботи.

МЕТА І ЗАВДАННЯ ДИСЦИПЛІНИ

Мета навчальної дисципліни: формування системи знань з теорії та практики ведення бухгалтерського обліку на підприємствах.

Завдання: вивчення методів раціональної організації та ведення бухгалтерського обліку на підприємствах на підставі використання прогресивних форм і національних стандартів; набуття навичок опрацювання і використання облікової інформації в управлінні.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен

знати:

- поняття бухгалтерського обліку , його концептуальні основи та завдання;
- предмет, метод та методичні прийоми бухгалтерського обліку;
- балансове узагальнення;
- систему рахунків бухгалтерського обліку та метод подвійного запису;
- документування та інвентаризацію господарських операцій і майна підприємства;
- суть та призначення облікової реєстрації;
- форми бухгалтерського обліку;
- організацію бухгалтерського обліку та формування фінансової звітності підприємств;
- облік основних засобів і нематеріальних активів;
- облік виробничих запасів;
- облік праці та її оплати;
- облік формування витрат виробництва і калькулювання собівартості продукції (робіт , послуг);
- облік грошових коштів;
- облік фінансових результатів підприємства;
- формування та облік власного капіталу;
- облік поточних і довгострокових зобов'язань;
- облік розрахунків підприємства.

вміти:

- Визначати сутність об'єктів обліку та розуміти їх роль і місце в господарській діяльності.
- Формувати фінансову звітність підприємств та правильно інтерпретувати отриману інформацію для прийняття управлінських рішень.
- Володіти методичним інструментарієм обліку господарської діяльності підприємств.

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ КУРСУ

Тема 1. Загальна характеристика бухгалтерського обліку, його предмет і метод

Визначення обліку. Види обліку. Користувачі облікової інформації. Міжнародні та міжурядові організації і стандарти та концептуальні основи бухгалтерського обліку. Вимірники обліку. Мета і завдання бухгалтерського обліку. Реформування бухгалтерського обліку. Основні принципи бухгалтерського (фінансового) обліку. Порівняльна характеристика фінансового, управлінського і податкового обліку.

Предмет та об'єкти бухгалтерського обліку. Класифікація господарських засобів за їх складом і використанням: за монетарною ознакою, за характером участі в господарському процесі і швидкістю обігу; за формами функціонування, за ступенем ліквідності, за участю у виробничому процесі, за нарахуванням зносу (амортизації), за видами діяльності. Класифікація джерел формування господарських засобів підприємства: власні (власний капітал) та залучені (залучений капітал).

Поняття методу та характеристика методичних прийомів бухгалтерського обліку: документування, інвентаризація, оцінювання, калькулювання, рахунки, подвійний запис, бухгалтерський баланс, бухгалтерська звітність.

Тема 2. Бухгалтерський баланс

Визначення поняття баланс. Походження балансової рівності. Бухгалтерський баланс як реалізація одного з елементів методу бухгалтерського обліку. Зміст і структура балансу: поняття активу, пасиву, розділів і статей балансу. Валюта балансу. Типи господарських операцій і зміни, зумовлені ними в балансі.

Тема 3. Рахунки бухгалтерського обліку і подвійний запис

Бухгалтерські рахунки як інформаційна модель об'єктів обліку. Рахунки як один з елементів бухгалтерського обліку. Побудова бухгалтерських рахунків. Класифікація бухгалтерських рахунків відповідно до складових частин балансу: активні; пасивні; активно-пасивні. Характеристика побудови бухгалтерських рахунків. Значення класифікації рахунків. Ознаки класифікації. Поняття економічного змісту бухгалтерських рахунків і класифікація їх за цією ознакою.

Класифікація рахунків за структурою: основні, регульовані, операційні, фінансово-результативні, позабалансові.

Поняття, сутність, походження і значення подвійного запису на бухгалтерських рахунках.

Кореспонденція рахунків. Бухгалтерські записи, або рахункові (облікові) формули: прості, складні.

Узагальнення даних поточного обліку на бухгалтерських рахунках. Синтетичний і аналітичний облік, взаємозв'язок і контрольне значення їх. Звірка даних синтетичного і аналітичного обліку. Оборотні відомості й оборотний баланс, порядок складання їх, сальдовий баланс. Хронологічний систематичний записи.

Тема 4. Оцінювання і калькуляція

Принципи оцінки господарських засобів і калькуляція відповідно до Закону України „Про бухгалтерський облік і фінансову звітність” та прийнятих Положень (стандартів) бухгалтерського обліку.

Тема 5. Документація та інвентаризація, техніка і форми бухгалтерського обліку

Документування як спосіб спостереження і реєстрації господарських операцій. Поняття документа, його структури як інформаційної сукупності. Реквізити документів. Означення класифікації документів. Характеристика документів за призначенням. Поняття первинного обліку, його значення. Вимоги до документів, порядок оформлення їх. Бухгалтерське оброблення первинних документів: формальна перевірка, таксування, підрахунок, групування. Збереження документів. Документооборот, його організація. Поняття інвентаризації, її роль у бухгалтерському обліку. Види і порядок проведення інвентаризації. Можливі результати інвентаризації, порядок виявлення їх і рішення, прийняті на підставі їх. Передумови проведення інвентаризації та документи, що її регламентують.

Облікові регістри, техніка запису до них. Можливі помилки в облікових записах і способи (техніка) виправлення їх. Поняття форми обліку. Принципи побудови традиційних (меморіально-ордерної, спрощеної, журнальної) і комп'ютерної системи бухгалтерського обліку. Перспективи розвитку їх. Організація обліку в Україні.

Тема 6. Облік грошових коштів та дебіторської заборгованості

Облік касових операцій. Нормативно – правове забезпечення порядку ведення касових операцій. Облік грошових коштів у касі та грошових документів. Документальне оформлення касових операцій. Облік касових операцій у системі рахунків.

Облік операцій на поточному рахунку. Порядок відкриття, переоформлення і закриття рахунків в установах банків. Облік коштів на рахунках у банках. Облік операцій в іноземній валюті. Особливості обліку коштів у іноземній валюті та валютних операцій курсові різниці та їх відображення в обліку. Облік інших грошових коштів.

Облік розрахунків з покупцями, підрядниками, замовниками, різними дебіторами.

Тема 7. Облік запасів

Поняття, класифікація й оцінка запасів (економічна і технічна класифікація). Документальне оформлення, облік запасів на складах і в бухгалтерії. Особливості обліку малоцінних і швидкозношуваних предметів (МШП). Синтетичний й аналітичний облік МШП. Інвентаризація виробничих запасів, облік її результатів.

Тема 8. Облік праці, її оплати та соціального страхування персоналу

Економічний зміст оплати праці та її форми: погодинна та відрядна. Системи оплати праці: преміальна, проста. Документальне оформлення виробітку і заробітної плати. Облік особового складу працівників. Первинний облік затрат праці та її оплати. Утримання із заробітної плати. Зведений облік оплати праці.

Тема 9. Облік витрат діяльності підприємства

Елементи витрат і статті калькуляції. Відображення витрат у системі бухгалтерських рахунків. Облік витрат допоміжних виробництв. Облік витрат майбутніх періодів. Облік загальновиробничих витрат. Облік витрат основного і незавершеного виробництва.

Облік операційних витрат: облік адміністративних затрат, витрат на збут, інших операційних витрат. Облік витрат іншої діяльності: облік фінансових витрат, втрат від участі в капіталі, інших витрат.

Тема 10. Облік доходів і фінансових результатів

Визнання та класифікація доходів. Організація обліку доходів: облік доходів від реалізації, інших операційних доходів, доходів від участі в капіталі, інших фінансових доходів, інших доходів, доходів майбутніх періодів.

Облік фінансових результатів. Фінансові результати (прибутки, збитки), їх визначення. Облік фінансових результатів (рахунок № 79).

Тема 11. Облік необоротних активів

Визначення необоротних активів і класифікація їх. Поняття основних засобів, класифікація їх і оцінка. Документальне оформлення, синтетичний і аналітичний облік наявності і поповнення основних засобів.

Амортизація і знос основних засобів. Методи розрахунку річної суми амортизації.

Синтетичний і аналітичний облік ремонтів і вибуття основних засобів. Переоцінка основних засобів.

Облік інших необоротних матеріальних активів.

Поняття і склад нематеріальних активів, оцінка їх, облік надходження, амортизації і вибуття. Синтетичний і аналітичний облік нематеріальних активів.

Тема 12. Облік фінансових інвестицій

Поняття, класифікація та оцінка фінансових інвестицій. Облік поточних фінансових інвестицій. Облік довгострокових фінансових інвестицій.

Тема 13. Облік власного капіталу

Поняття власного капіталу, функції та структура власного капіталу. Облік змін зареєстрованого капіталу господарських товариств. Облік капіталу у дооцінках. Облік формування та використання коштів додаткового капіталу. Облік резервного капіталу. Облік нерозподілених прибутків (непокритих збитків). Облік вилученого капіталу. Облік неоплаченого капіталу.

Тема 14. Облік зобов'язань

Загальні поняття про зобов'язання й забезпечення, їх класифікація, оцінка та умови визнання. Облік зобов'язань перед вітчизняними та зарубіжними контрагентами. Облік котоко- та довгострокових кредитів банку. Облік зобов'язань, забезпечених векселями. Облік зобов'язань з орендних операцій. Облік зобов'язань за облігаціями. Облік зобов'язань за податками і обов'язковими платежами. . Облік зобов'язань за розрахунками з учасниками.

Тема 15. Фінансова звітність

Фінансова звітність, основні вимоги до фінансової звітності та принципи її побудови. Склад фінансової звітності, її подання і оприлюднення. Структура і зміст Балансу (Звіту про фінансовий стан). Структура і зміст Звіту про фінансові результати (Звіту про сукупний дохід). Структура і зміст Звіту про рух грошових коштів . Структура і зміст Звіту про власний капітал . Примітки до фінансової звітності . Консолідована фінансова звітність.

ЗМІСТ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ

Самостійна робота студента - це форма організації навчального процесу, при якій заплановані завдання виконуються студентом під методичним керівництвом викладача, але без його безпосередньої участі, у вільний від навчальних занять час.

Самостійна робота передбачена для студентів денної та заочної форми навчання як основний засіб оволодіння навчальним матеріалом і виконується в поза аудиторний час. Самостійна робота – це обов'язковий різновид пізнавальної діяльності студентів. Вона є роботою, яка передбачає поглиблення вивчення окремих тем курсу або короткий огляд наукових та інформативних публікацій по даній темі, набуття навиків використання цих знань з залученням конкретних матеріалів.

Творчий підхід до виконання самостійної роботи сприяє формуванню у студентів навиків до наукових досліджень, підготовку доповідей та публічних виступів.

Самостійна робота з дисципліни включає роботу з основною та спеціальною методичною літературою для закріплення набутих і здобуття нових знань та вмінь, виконання індивідуального завдання, виконання додаткових практичних робіт.

Метою СРС є засвоєння в повному обсязі навчальної програми та послідовне формування у суб'єктів самостійності, як основної риси характеру майбутнього висококваліфікованого фахівця.

Зміст самостійної роботи студента над дисципліною визначається робочою програмою дисципліни, методичними матеріалами, завданнями викладача.

Методичні матеріали для самостійної роботи повинні передбачати можливість проведення самоконтролю з боку студента.

Самостійна робота над дисципліною для студентів включає різні форми, які визначаються робочою програмою, зокрема:

- робота з літературою та підготовка до проміжного контролю;
- опрацювання теоретичних основ прослуханого лекційного матеріалу;
- підготовка до практичних занять;
- вивчення окремих додаткових питань, що передбачені для самостійного опрацювання та їх конспектування або оформлення у вигляді доповіді;

- вирішення і письмове оформлення задач;
- підготовка до модульних контрольних робіт;
- виконання контрольних робіт в аудиторії як одна з форм звітності про підсумки самостійної роботи;
- підготовка до іспиту;
- консультації;
- іспит.

ЗАВДАННЯ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИКОНАННЯ ПЛАНУ СРС

Самостійна робота студентів по вивченню теоретичного матеріалу дисципліни полягає в уважному вивченні законспектованих лекцій, рекомендованої літератури тощо.

Під час самостійної роботи студенти поглиблюють отримані знання шляхом опрацювання відповідної літератури та конспекту лекцій, готуються до практичних занять, контрольних робіт (модулів).

Завдання для самостійної роботи:

- доопрацювання матеріалів лекції;
- складання конспектів питань, що виносяться на самостійне вивчення;
- підготовка до практичних занять: виконання домашніх завдань; тестів; опрацювання спеціальної літератури.
- робота в інформаційних мережах;
- одержання консультацій у викладачів з окремих питань курсу.

Для закріплення матеріалу, крім лекцій та практичних занять, згідно з обсягом типової навчальної програми, студентам необхідно регулярно знайомитись з матеріалами економічних та фінансово-кредитних спеціалізованих періодичних видань, а також з додатковою літературою, обов'язковим є слідкування за змінами в законодавчій базі України, пов'язаній з питаннями, які розглядаються в лекційному матеріалі, а також на практичних заняттях.

У процесі самостійного вивчення матеріалу студенти повинні вміти дати відповіді на питання що викладені нижче.

Тема 1. ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ, ЙОГО ПРЕДМЕТ І МЕТОД

Бухгалтерський облік - це процес виявлення, вимірювання, реєстрації, накопичення, узагальнення, зберігання та передачі інформації про господарську діяльність підприємства зовнішнім та внутрішнім користувачам для прийняття рішень.

Внутрішні користувачі задовольняють свої інформаційні потреби щодо ефективності роботи апарату управління, прибутковості організацій, прийняття управлінських і планових рішень, стабільності і прибутковості підприємства, збереження робочих місць, оплати праці і пенсійного забезпечення тощо. До них належать: власники підприємств, управлінський персонал, робітники і службовці. Зовнішні користувачі поділяються на користувачів, які:

- а) мають прямий фінансовий інтерес: інвестори, постачальники, замовники, покупці, підрядники, банки та небанківські кредитні установи;
- б) не мають прямого фінансового інтересу: органи державного регулювання та контролю, учасники фондового і товарних ринків;
- в) не мають фінансового інтересу взагалі: аудиторські фірми, фінансові аналітики та радники, судові та арбітражні органи, громадські організації, профспілки.

Основні функції бухгалтерського обліку:

- інформаційна - полягає в забезпеченні інформацією про фінансовий стан і діяльність підприємства внутрішніх і зовнішніх користувачів;
- контрольна - полягає в можливості контролювати використання матеріальних, трудових та фінансових ресурсів підприємства методами бухгалтерського обліку;
- оцінювальна — полягає у вартісному вимірюванні та визнанні в обліку різнопланових об'єктів.

Щоб відобразити господарські засоби й процеси, що здійснюються на підприємстві, їхні кількісні та якісні характеристики в обліку застосовують такі види вимірників:

- а) натуральні - забезпечують відображення об'єктів обліку в одиницях маси, об'єму, площі, потужності тощо;
- б) трудові - використовують для визначення затраченої праці

- в одиницях робочого часу - днях, годинах, хвилинах;
- в) грошовий (вартісний) - застосовують для обчислення вартості об'єктів обліку.

Класифікація бухгалтерського обліку.

а) За сферою діяльності.

- Виробничо-господарський.
- Бюджетний.
- Банківський.

б) За обліковими функціями.

- Фінансовий - комплексний облік ресурсів та господарської діяльності підприємства шляхом суцільного і безперервного відображення господарських операцій за звітний період.
- Управлінський - процес підготовки інформації необхідної керівництву для потреб внутрішнього менеджменту поточної виробничої діяльності підприємства.
- Податковий - специфічний функціональний облік, що здійснюється з метою нарахування та сплати податків відповідно до вимог податкового законодавства.

Принцип бухгалтерського обліку - це правило, яким слід керуватися при вимірюванні, оцінюванні та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності. Бухгалтерський облік та фінансова звітність в Україні ґрунтується на таких основних принципах.

- **Обачність** — застосування в бухгалтерському обліку методів оцінювання, які повинні запобігати недооцінці зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства.
- **Повне висвітлення** - фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні й потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі.
- **Автономність** - кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства.
- **Послідовність** - принцип постійного (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики можлива лише у випадках, передбачених національними положеннями (стандартами) бухгалтерського

обліку, і повинна бути обґрунтована та розкрита у фінансовій звітності.

- **Безперервність** - оцінювання активів та зобов'язань підприємства здійснюється, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі.
- **Нарахування та відповідність доходів і витрат** - для визначення фінансового результату звітного періоду необхідно порівняти доходи звітного періоду з витратами, що були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності в момент їх виникнення, незалежно від дати надходження або сплати грошових коштів.
- **Превалювання змісту над формою** - операції обліковуються відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми.
- **Історична (фактична) собівартість** — пріоритетною є оцінка активів підприємства виходячи з витрат на їх виробництво і придбання.
- **Єдиний грошовий вимірник** - вимірювання та узагальнення всіх господарських операцій підприємства у фінансовій звітності в єдиній грошовій оцінці.
- **Періодичність** - можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності.

Ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності регламентується національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку (ПСБО), які розробляються і вдосконалюються з урахуванням вимог міжнародних стандартів та особливостей системи обліку, що склалася в Україні.

ПСБО - це офіційно затверджені правила та методологічні основи ведення обліку в Україні, використання яких обов'язкове для підприємств, установ, організацій та інших юридичних осіб усіх форм власності (крім банків і бюджетних установ). На сьогодні Міністерством фінансів України запроваджено 31 ПСБО, норми яких охоплюють практично всі основні ділянки обліку.

Предметом бухгалтерського обліку в широкому розумінні є все те, що відображається в обліку, тобто господарська діяльність. У вузькому розумінні предметом обліку виступають дії та події господарської діяльності, які трансформуються у своїй сукупності в певний стан і результати господарської діяльності. Предмет обліку

обмежується рамками господарюючого суб'єкта і складається з окремих елементів, які називають об'єктами. Господарські засоби підприємства класифікують за двома ознаками: 1) складом і розміщенням; 2) джерелами утворення (формування). Під об'єктом обліку розуміють конкретний засіб (майно), джерело його утворення та їх рух у процесі розширеного відтворення.

Об'єкти обліку можна об'єднати в такі групи:

- а) господарські засоби (майно);
- б) джерела формування засобів;
- в) господарські процеси.

Таким чином, **предметом бухгалтерського обліку** є господарські засоби, джерела їх утворення, господарські процеси, що відбуваються на підприємстві, та їх результати.

Господарські засоби, джерела їх утворення, та господарські процеси

Майно - це основні і оборотні засоби, що належать підприємству, вартість яких відображається в активі бухгалтерського балансу. Тому майно підприємства називають активами. Активи - це ресурси, отримані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, приведе до збільшення економічних вигод у майбутньому.

Класифікація активів в обліку:

- а) за формами функціонування: матеріальні, нематеріальні, фінансові;
- б) за характером участі в процесі обороту: необоротні, оборотні;
- в) за ступенем ліквідності: абсолютно ліквідні, ліквідні, мало ліквідні.

Матеріальні активи - це засоби підприємства, які мають матеріально-речову форму. До них належать: основні засоби, незавершене будівництво, запаси.

Основні засоби - це сукупність засобів праці, які функціонують у незмінній натурально-речовій формі в процесі виробництва, постачання товарів, надання послуг, здавання в оренду або для здійснення адміністративних функцій, очікуваний строк корисної експлуатації яких більше ніж 1 рік (або операційного циклу, якщо він довший за рік). До основних засобів відносяться: земля, будівлі, споруди, обладнання, машини, прилади тощо.

Незавершене будівництво - це вартість недобудованих об'єктів, споруд, зведення яких здійснюється для власних потреб підприємства.

Запаси - це активи, які утримуються з метою подальшого продажу, споживання під час виробництва продукції, виконання робіт та

надання послуг, управління підприємством чи перебувають в процесі виробництва з метою подальшого продажу. До запасів відносяться: сировина, матеріали, незавершене виробництво, готова продукція, товари тощо.

Нематеріальні активи - це немонетарні активи, які не мають матеріальної форми, але мають вартість і можуть бути ідентифіковані та утримуються підприємством з метою використання протягом періоду більше одного року (або одного операційного циклу, якщо він перевищує один рік) для виробництва, торгівлі, в адміністративних цілях чи надання в оренду іншим особам. До них відносяться: права користування природними ресурсами, майном, товарні знаки, авторські права, програмне забезпечення, технології, ноу-хау, гудвіл тощо). Нематеріальні активи, як і основні засоби, переносять свою вартість на витрати виробництва протягом строку їх служби шляхом нарахування амортизації.

Фінансові активи - це грошові кошти та їх еквіваленти, контракт, що надає право отримати грошові кошти або інший фінансовий актив від іншого підприємства, контракт, що надає право обмінюватися фінансовими інструментами з іншим підприємством на потенційно вигідних умовах; інструмент власного капіталу іншого підприємства. До цієї групи належать готівкові кошти в національній та іноземній валюті, фінансові інвестиції підприємства в цінні папери та статутні капітали інших підприємств, дебіторська заборгованість різних фізичних та юридичних осіб перед даним підприємством за відвантажену їм продукцію, товари чи надані послуги. Особи, які мають заборгованість перед підприємством, називаються його дебіторами. Фінансові інвестиції та дебіторська заборгованість можуть бути довгостроковими (з терміном погашення понад один рік) і поточними (з терміном погашення до року).

Необоротні активи — це сукупність засобів, які багаторазово беруть участь у процесі господарської діяльності підприємства. До них належать засоби тривалістю використання більше одного року (або операційного циклу, якщо він довший за рік), а саме: основні засоби, капітальні інвестиції, інші необоротні матеріальні активи, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, інші необоротні активи.

Оборотні активи - це господарські засоби, призначені для реалізації або споживання протягом операційного циклу або дванадцяти

місяців з дати балансу, тому всю свою вартість вони відразу переносять на виготовлену з них продукцію. До них належать: виробничі запаси, незавершене виробництво, готова продукція, товари, поточна дебіторська заборгованість, грошові кошти та їх еквіваленти в касі та на рахунках у банку.

Ліквідність активів підприємства — це ступінь їх можливості конвертування в грошову форму з метою своєчасного забезпечення платежів підприємства за поточними фінансовими зобов'язаннями. До абсолютно ліквідних активів належать грошові кошти в національній та іноземній валюті в банках і касі. До ліквідних активів належать дебіторська заборгованість, поточні фінансові вкладення, виробничі запаси, готова продукція, товари. До малоліквідних активів належать основні засоби, незавершене будівництво, нематеріальні активи, довгострокові фінансові інвестиції, довгострокова дебіторська заборгованість, витрати майбутніх періодів.

Господарські засоби (активи) підприємства формуються за рахунок власних і залучених джерел, які відображаються в пасиві балансу і називаються пасивами.

До власних джерел відносять власний капітал та забезпечення. До власного капіталу належать: статутний і пайовий капітал (кошти, які внесли засновники на час реєстрації підприємства), додатковий та резервний капітал, прибуток, одержаний за результатами діяльності. Власний капітал підприємства визначається величиною чистих активів, що обчислюється як різниця між вартістю активів і залучених коштів.

Статутний капітал формується за рахунок сукупності вкладів засновників (власників) у майно підприємства для забезпечення його діяльності в розмірах, визначених установчими документами. Розмір статутного капіталу може змінюватися лише за рішенням акціонерів за рахунок додаткових вкладень засновників або за рахунок частини прибутку підприємства. Аналогічно формується і пайовий капітал у кооперативах та спілках. Резервний капітал створюється в результаті розподілу прибутку і є джерелом коштів, призначених для покриття можливих збитків, непередбачуваних витрат, виплати дивідендів за привілейованими акціями тощо. Його величина має становити не менше ніж 25% статутного капіталу, а розмір щорічних відрахувань - не менше ніж 5% від чистого прибутку підприємства. Додатковий капітал формується за рахунок емісійного доходу, дооцінки активів, безоплатно одержаного майна тощо. Нерозподілений прибуток - це сума чистого

прибутку, що залишилася в розпорядженні підприємства після сплати податків та розподілу між власниками.

Забезпечення являють собою зобов'язання з невизначеними на дату балансу сумою або часом погашення, до складу яких відносяться забезпечення виплат персоналу, гарантійних зобов'язань, додаткове пенсійне забезпечення тощо. Поряд із забезпеченням до власних джерел відносять цільове фінансування та цільові надходження, які надаються підприємству з Державного бюджету або іншими фізичними та юридичними особами для реалізації конкретних заходів (науково-дослідні роботи, підготовка кадрів, соціальні потреби тощо).

До залучених джерел формування господарських засобів належать такі, що тимчасово надаються в користування підприємству, а потім повертаються їх власникам на узгоджених між ними умовах. До них відносять: кредити банків, фінансові зобов'язання, кредиторську заборгованість. Залучені кошти можуть бути довгостроковими і поточними (короткостроковими) і називаються зобов'язаннями.

Зобов'язання - це заборгованість підприємства, що виникла внаслідок минулих подій, погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди.

Кредити - це кошти, які надаються підприємству банками або іншими кредитними установами на умовах повернення, строковості, платності, цільового призначення та забезпеченості. Залежно від терміну повернення кредити поділяють на довгострокові (понад один рік) і короткострокові (до одного року). Фінансові зобов'язання — це додатково залучені кошти, які отримує підприємство в результаті емісії та розміщення боргових цінних

паперів підприємства на умовах повернення і плати у вигляді відсотків або дисконту. Як і кредити банків, вони можуть бути довго- і короткостроковими.

Кредиторська заборгованість - це заборгованість підприємства перед іншими фізичними та юридичними особами за отриману від них продукцію, за надані ними послуги або виконані роботи, заборгованість за нарахованими, але не сплаченими податками та іншими платежами. Фізичні та юридичні особи, перед якими підприємство має кредиторську заборгованість, називаються кредиторами.

У процесі господарської діяльності господарські засоби здійснюють постійний кругообірот, змінюючи при цьому форму і вартість, тобто проходять операційний цикл.

Операційний цикл - це проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації виготовленої з них продукції або товарів і послуг. Стадіями кругообіроту господарських засобів є такі процеси: постачання, виробництво, реалізація.

Господарський процес - це взаємодія трьох складових: засобів праці (будівлі, машини, обладнання, інструменти), предметів праці (сировина, матеріали, паливо, енергія), живої праці (робоча сила). Господарський процес складається з первинних елементів - господарських операцій.

Господарська операція - це дія або подія, яка викликає зміни в структурі активів, зобов'язань та власному капіталі підприємства.

Процес постачання - це стадія кругообіроту, на якій гроші обмінюються на засоби виробництва і ресурси праці. Підприємство в результаті забезпечується матеріальними і трудовими ресурсами. Об'єктами обліку є витрати на придбання засобів і ресурсів, обсяг їх заготівлі, розрахункові операції з постачальниками.

Процес виробництва - це стадія кругообіроту, на якій створюються блага шляхом поєднання засобів виробництва із робочою силою (виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг). Об'єктами обліку є витрати (засоби праці в розмірі зношеної частини, сировина, паливо, енергія, праця та її оплата), собівартість продукції, наявність та рух готової продукції.

Процес реалізації - це стадія кругообіроту, на якій виготовлена товарна продукція продається і набуває грошової форми, що дає можливість почати наступний операційний цикл кругообіроту капіталу. Об'єктами обліку є витрати, пов'язані з відвантаженням та реалізацією продукції, обсяг відвантаження та реалізації продукції, обчислення доходу та прибутку від реалізації продукції, розрахунки з покупцями та за зобов'язаннями з податковими та іншими органами.

Бухгалтерський облік, як і кожна наука, має свій метод. Для розкриття сутності бухгалтерського обліку широко використовують загальнонаукові методи: діалектичний, історичний та системний підходи, метод індукції і дедукції. Поряд із загальнонауковими методами бухгалтерський облік має свої специфічні методи (прийоми),

які обумовлені сутністю самого предмету, технологією обліку, завданнями та вимогами.

Метод бухгалтерського обліку - це сукупність спеціальних прийомів, за допомогою яких вивчають його предмет. Бухгалтерський облік вивчає свій предмет за допомогою таких методів:

- хронологічного і систематичного спостереження;
- вимірювання господарських засобів і процесів;
- реєстрації та класифікації даних з метою їх систематизації;
- узагальнення інформації з метою звітності.

Облікові дані формуються за допомогою таких елементів методу:

- документування;
- інвентаризація;
- оцінювання;
- калькулювання;
- рахунки;
- подвійний запис;
- бухгалтерський баланс;
- фінансова звітність.

Методу спостереження відповідають прийоми документування та інвентаризації. Вимірювання здійснюють оцінюванням і калькулюванням. Реєстрацію та класифікацію (поточне групування) проводять на рахунках за допомогою подвійного запису.

Узагальнення інформації з метою звітності відбувається у бухгалтерському балансі та фінансовій звітності.

Документування - спосіб первинного спостереження і відображення господарських операцій у первинних бухгалтерських документах.

Інвентаризація - метод підтвердження достовірності даних бухгалтерського обліку, який полягає у виявленні фактичної наявності і стану залишків майна підприємства шляхом їх описування, підрахунку і оцінювання та зіставлення отриманих даних з даними бухгалтерського обліку. Метою проведення інвентаризації є приведення у відповідність облікових даних до фактичної наявності цінностей.

Оцінка - спосіб грошового вимірювання об'єктів бухгалтерського обліку, сутність якого полягає в перерахунку натуральних та трудових характеристик об'єктів обліку у вартісні відповідно до встановлених пропорцій.

Калькулювання - це метод обчислення собівартості виготовлення продукції, виконання робіт, надання послуг шляхом вимірювання та розподілу витрат, які належать до того чи іншого об'єкта калькулювання (виробу, процесу, замовлення тощо). Облік кругообороту капіталу ґрунтується на трьох калькуляціях: собівартості придбання (постачання, закупки), виробничої собівартості та повної собівартості реалізованої продукції.

Бухгалтерський рахунок - спосіб систематичного спостереження, поточного групування та відображення інформації про стан та зміни в складі окремих об'єктів обліку (господарських засобів, джерел їх утворення та господарських процесів). Графічно відображається у вигляді двосторонньої таблиці, ліва сторона якої називається дебет, а права - кредит.

Подвійний запис - метод відображення кожної господарської операції одночасно за дебетом одного і кредитом іншого рахунку в одній і тій самій сумі.

Бухгалтерський баланс - метод узагальнення даних про майно суб'єкта господарювання за видами (складом і розміщенням) і джерелами утворення в грошовому вимірі на певну дату.

Фінансова звітність - метод підсумкового узагальнення і одержання системи економічних показників, що характеризують господарську діяльність підприємства за звітний період.

Питання для самоконтролю

1. Назвіть види господарського обліку і охарактеризуйте їх.
2. Наведіть порівняльну характеристику видів господарського обліку.
3. У чому полягає суть системи бухгалтерського обліку і які її особливості?
4. Хто є користувачем облікової інформації?
5. Кого вважають основоположником бухгалтерського обліку?
6. Які кількісні вимірники застосовують у бухгалтерському обліку?
7. Що має на меті бухгалтерський облік?
8. Які основні завдання бухгалтерського обліку?
9. Назвіть основні принципи фінансового обліку.
10. У чому полягає єдність усіх видів обліку?

11. Що є предметом бухгалтерського обліку?
12. Назвіть об'єкти обліку.
13. Що таке метод бухгалтерського обліку?
14. За якими двома ознаками характеризують у бухгалтерському обліку господарські засоби підприємства?
15. Як групують господарські засоби підприємства за їх складом і використанням?
16. Що належить до матеріальних активів підприємства?
17. Що таке нематеріальні активи підприємства?
18. Що належить до фінансових активів підприємства?
19. Що належить до оборотних (не обігових довгострокових) господарських засобів підприємства?
20. Що належить до оборотних активів підприємства?
21. Які господарські засоби підприємства вважають ліквідними?
22. Які господарські засоби підприємства вважають неліквідними?
23. Що належить до основних засобів підприємства?
24. Що належить до малоцінних і швидкозношуваних предметів?
25. Які активи підприємства є монетарними, а які немонетарними?
26. На які активи підприємства нараховують амортизацію?
27. Як класифікують джерела формування господарських засобів підприємства?
28. Що належить до власних джерел формування господарських засобів підприємства?
29. Що належить до залучених джерел формування господарських засобів підприємства?
30. Метод бухгалтерського обліку:
 - поняття і загальна характеристика складових методу;
 - способи первинного спостереження і контролю;
 - способи поточного групування;
 - способи підсумкового узагальнення.

Навчальні завдання

Завдання 1.1

Визначте види вимірників: гроші в касі — 380 грн.; бензин — 15600 л; цвяхи — 1065 кг; відпрацьований робітниками час — 120

людино-днів; вантажівки — 10 шт.; паливо — 10760 грн; лампи — 20 шт.; запасні частини — 280 грн; матеріали — 6550 грн; дошки — 850 м³; витрати на ремонт — 40 людино-год., сталь листова — 3425 кг; скло віконне — 432 м²; фарба олійна — 32 літри по 23 грн. за літру.

Завдання виконується в таблиці:

№ з/п	Назва цінностей, види витрат	Види вимірників		
		натуральні	грошові	трудові

Завдання 1.2

На основі вихідних даних необхідно заповнити схему класифікації користувачів внутрішньої та зовнішньої інформації.

Перелік користувачів: власники, аудиторські служби, покупці та замовники, органи державної статистики, постачальники, керівники структурних підрозділів підприємства, банки, фінансові аналітики, працівники підприємства, інвестори, кредиторі, менеджери, податкові органи, ділові партнери по ринку, цільові фонди, громадські організації, органи державного регулювання і контролю.

Завдання виконується в таблиці:

Користувачі облікової інформації	
<i>Внутрішні користувачі облікової інформації</i>	<i>Зовнішні користувачі облікової інформації</i>

Завдання 1.3

Групування засобів підприємства за їх складом, розміщенням та використанням.

Завдання: Скласти групувальну таблицю, підрахувати підсумки по кожній кваліфікаційній групі та в цілому по таблиці.

Таблиця 1.1 - Склад господарських засобів (грн.) інструментального заводу „Майстер” на 1 лютого по варіантах 1 і 2.

№	Господарські засоби (грн.)	1-й варіант	2-й варіант	№ рах.
1	Будівля механічного цеху	280000,00	1385000,00	

Продовження таблиці 1.1

2	Сталь інструментальна на складі	82000,00	118000,00	
3	Напилники власного виготовлення на складі	4500,00	12200,00	
4	Заготовки сталіні круглі в цеху	4000,00	39000,00	
5	Масло машинне на складі	5000,00	1600,00	
6	Готівка в касі	200,00	500,00	
7	Заборгованість оптової бази за відвантажену продукцію	6000,00	13700,00	
8	Візки для перевезення вантажів у цеху	9000,00	12000,00	
9	Фрези дискові власного виготовлення на складі	3500,00	13000,00	
10	Заборгованість начальника цеху по авансу виданому на господарські витрати	200,00	100,00	
11	Сталь листова інструментальна на складі	22000,00	26300,00	
12	Полотно ножовочне в термічному цеху	7000,00	42800,00	
13	Токарні верстати в механічному цеху	10000,00	167700,00	
14	Заборгованість експедитора по авансу, виданому на господарські витрати	100,00	300,00	
15	Фрези дискові в термічному цеху	5000,00	27300,00	

Продовження таблиці 1.1

16	Кінці обтиральні (ганчірки) на складі	3500,00	1400,00	
17	Стрічка сталевна інструментальна на складі	48500,00	93800,00	
18	Залишок на поточному рахунку в банку	30100,00	42500,00	
19	Шліфувальні станки в механічному цеху	23000,00	66900,00	
20	Полотно ножовачне власного виготовлення на складі	2000,00	8000,00	
21	Заборгованість товарознавця по авансу, виданому на службове відрядження	400,00	200,00	
22	Заготовки для ручок інструментів у деревообробному цеху	1000,00	2900,00	
23	Свердла циліндричні власного виготовлення на складі	3000,00	17900,00	
24	Свердильні станки в механічному цеху	8000,00	45900,00	
25	Лиття чугунне (придбане) на складі	13000,00	31500,00	
26	Заборгованість заводу „Світанок” за відвантажену продукцію	11000,00	53400,00	
27	Рейки дерев'яні на складі(для виготовлення ручок інструментів)	6000,00	9700,00	
28	Підйомні крани в цехах	30000,00	100600,00	
29	Ключі гайкові власного виготовлення на складі	1000,00	26500,00	

Продовження таблиці 1.1

30	Заборгованість заводу „Орбіта” за відвантажену продукцію	17300,00	26300,00	
	Разом	620000,00	2387000,00	

Завдання 1.4

Групування засобів підприємства за джерелами їх утворення та цільовим призначенням.

Завдання: Згрупувати в навчальній таблиці джерела утворення по кожній кваліфікаційній групі, підрахувати підсумок по кожній з них та по таблиці в цілому .

Таблиця 1.2 - Сумовані дані про окремі види джерел утворення засобів (грн.) інструментального заводу „ Майстер” на 1 лютого 20__ р. по варіантах 1 і 2.

№	Джерела утворення господарських засобів (грн.)	1-й варіант	2-й варіант	№ рахунку
1	Заборгованість підприємству „Глорія” за матеріали	14000,00	37800,00	
2	Прибуток від експлуатації транспорту	4000,00	7000,00	
3	Заборгованість автотранспортному під – ву №1(АТП- 1) за перевезення вантажів	3050,00	4100,00	
4	Резерв відпусток для робітників цеху №1	6000,00	10800,00	
5	Заборгованість по заробітній платі працівникам цеху №1	3000,00	31000,00	
6	Статутний капітал	466750,00	2055100,00	

Продовження таблиці 1.2

7	Заборгованість АТП – 3 за перевезення матеріалів	1400,00	11000,00	
8	Заборгованість підприємству „Ротор” за матеріали	10000,00	20400,00	
9	Заборгованість працівникам цеху №2 по заробітній платі	2400,00	11200,00	
10	Заборгованість по заробітній платі робочому цеху №2	600,00	800,00	
11	Заборгованість заводу „Маяк” за матеріали	1000,00	4600,00	
12	Заборгованість по заробітній платі обслуговуючому персоналу цеху №3	1500,00	4100,00	
13	Заборгованість електротехнічному заводу за виконані роботи	9600,00	2700,00	
14	Резерв відпусток для робочих цеху №2	3000,00	31000,00	
15	Заборгованість по заробітній платі вантажникам	3000,00	5300,00	
16	Прибуток від реалізації продукції	17000,00	50000,00	
17	Заборгованість АТП- 5 за перевезення матер.	3000,00	5400,00	
18	Заборгованість деревообробному заводу за виконані роботи	8000,00	9000,00	

Продовження таблиці 1.2

19	Заборгованість по заробітній платі працівникам заводууправління	5000,00	12900,00	
20	Короткостроковий кредит банку на поточні потреби	10000,00	12000,00	
21	Заборгованість заводу „Машдеталь” за матеріали	1400,00	800,00	
22	Прибуток від виконуваних робіт на сторону	3000,00	11000,00	
23	Заборгованість підприємству „Габрія” за матеріали	5500,00	3800,00	
24	Заборгованість по заробітній платі тимчасовому працівнику цеху №3	1000,00	2100,00	
25	Заборгованість ремонтному заводу за виконані роботи	1500,00	1500,00	
26	Заборгованість робітникам цеху №4 по заробітній платі	7800,00	11000,00	
27	Заборгованість Енергозбуту за використану електроенергію	29000,00	10200,00	
28	Резерв відпусток для службовців	4100,00	9200,00	
29	Заборгованість по заробітній платі звільненому робітникові цеху №3	1400,00	1100,00	

Продовження таблиці 1.2

30	Заборгованість по заробітній платі робітникам цеху №5	3000,00	14200,00	
	Разом	620000,00	2387000,00	

Тести для самоконтролю

- Господарський облік поділяється на такі види:
 - фінансовий, управлінський, податковий;
 - оперативний, статистичний, бухгалтерський;
 - оперативний, податковий, статистичний;
 - бухгалтерський, управлінський, оперативний.
- Бухгалтерський облік виконує такі функції:
 - інформаційну, контрольну, спостережувальну, узагальнювальну;
 - контрольну, оцінювальну, узагальнювальну, вимірювальну;
 - інформаційну, контрольну, оцінювальну;
 - аналітичну, контрольну, спостережувальну, вимірювальну.
- Для відображення господарських засобів і процесів в обліку застосовують такі вимірники:
 - натуральний, трудовий, грошовий;
 - кількісний, якісний, вартісний;
 - трудовий, грошовий, кількісний;
 - натуральний, якісний, вартісний.
- За сферою діяльності бухгалтерський облік поділяється на:
 - оперативний, статистичний, банківський;
 - фінансовий, управлінський, податковий;
 - управлінський, виробничо-господарський, бюджетний;
 - виробничо-господарський, бюджетний, банківський.
- Процес підготовки інформації, необхідної керівництву для потреб внутрішнього менеджменту поточної виробничої діяльності підприємства, називається:
 - виробничо-господарським обліком;
 - управлінським обліком;
 - статистичним обліком;

г) бухгалтерським обліком.

6. Зовнішніми користувачами фінансової звітності, які мають прямий фінансовий інтерес, є:

- а) органи податкової служби, банки, аудиторські компанії;
- б) інвестори, постачальники, органи податкової служби;
- в) постачальники, банки, аудиторські компанії;
- г) банки, постачальники, інвестори.

7. Комплексний системний облік майна, господарської діяльності підприємства через суцільне, повне й безперервне відображення господарських процесів за звітний період - це:

- а) фінансовий облік;
- б) бухгалтерський облік;
- в) оперативний облік;
- г) виробничо-господарський облік.

8. Не мають прямого фінансового інтересу такі користувачі облікової інформації:

- а) інвестори, постачальники, органи податкової служби;
- б) банки, постачальники, інвестори;
- в) учасники фондового і товарних ринків, органи державної статистики;
- г) аудиторські компанії, судові установи, громадські органи.

9. Для спостереження і контролю за окремими операціями та процесами на найважливіших ділянках господарської діяльності з метою управління ними в міру їх здійснення використовують:

- а) бухгалтерський облік;
- б) фінансовий облік;
- в) управлінський облік;
- г) оперативний облік.

10. Масові суспільно-економічні та окремі типові явища й процеси вивчає і контролює:

- а) статистичний облік;
- б) оперативний облік;
- в) податковий облік;
- г) суспільний облік.

11. Принцип, за яким методи оцінювання, що застосовуються в обліку, повинні запобігати недооцінюванню зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства, називається:

- а) нарахування і відповідності доходів і витрат;

- б) безперервності діяльності;
- в) повного висвітлення;
- г) обачності.

12. Принцип, який означає, що кожне підприємство розглядається як юридична особа, відокремлена від її власників, у зв'язку з чим особисте майно та зобов'язання власників не повинні відображатися у фінансовій звітності підприємства називається:

- а) безперервності діяльності;
- б) обачності;
- в) автономності;
- г) повного висвітлення.

13. Принцип, що означає можливість розподілу діяльності підприємства на певні періоди часу з метою складання фінансової звітності, називається:

- а) періодичності;
- б) автономності;
- в) повного висвітлення;
- г) єдиного грошового вимірника.

14. Принцип, відповідно до якого пріоритетною є оцінка активів підприємства виходячи з витрат на їх виробництво і придбання, називається:

- а) єдиного грошового вимірника;
- б) історичної собівартості;
- в) обачності;
- г) автономності.

15. Постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики зумовлюється принципом:

- а) стабільності;
- б) послідовності;
- в) єдиного грошового вимірника;
- г) постійності.

16. Принцип, згідно з яким фінансова звітність має містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки господарських операцій та подій, здатних вплинути на рішення, що приймаються на її основі, називається:

- а) обачності;
- б) послідовності;
- в) повного висвітлення;

г) автономності.

17. Доходи слід відображати в обліку і звітності в тому періоді, коли вони були зароблені, а витрати - коли вони забезпечували одержання цих доходів відповідно до принципу:

- а) повного висвітлення;
- б) історичної собівартості;
- в) періодичності;
- г) нарахування і відповідності доходів і витрат.

Тести для самоконтролю

1. До об'єктів бухгалтерського обліку відносяться:

- а) господарські процеси;
- б) господарська діяльність;
- в) господарські засоби;
- г) господарюючі суб'єкти.

2. Активи в бухгалтерському обліку класифікуються за:

- а) формами функціонування;
- б) складом і розміщенням;
- в) джерелами утворення;
- г) ступенем ліквідності.

3. За формами функціонування господарські активи поділяють на такі групи:

- а) оборотні, необоротні;
- б) матеріальні, нематеріальні, фінансові;
- в) абсолютно ліквідні, ліквідні і малоліквідні;
- г) власні, залучені.

4. До необоротних, матеріальних, малоліквідних активів належать:

- а) основні засоби;
- б) нематеріальні активи;
- в) виробничі запаси;
- г) дебіторська заборгованість.

5. До оборотних, фінансових, ліквідних активів належать:

- а) виробничі запаси;
- б) готова продукція;
- в) дебіторська заборгованість;
- г) основні засоби.

6. До оборотних, матеріальних, ліквідних активів відносяться:

- а) грошові кошти;

б)товари;

в)капітальні вкладення;

г) дебіторська заборгованість.

7. Дія або подія, яка викликає зміни в структурі активів, зобов'язань та власному капіталі, називається:

а) господарським процесом;

б) господарською операцією;

в) господарським вчинком;

г) господарським фактом.

8. Тимчасово залучені підприємством кошти від фізичних та юридичних осіб називаються:

а) дебіторською заборгованістю;

б)цільовим фінансуванням;

в) забезпеченням;

г) кредиторською заборгованістю.

9. До залучених джерел формування господарських засобів належать:

а) грошові кошти;

б)кредити банків;

в) кредиторська заборгованість;

г) статутний капітал.

10. Власними джерелами формування господарських засобів вважаються:

а) прибуток;

б) зобов'язання за облігаціями;

в) основні засоби;

г) резервний капітал.

11. Заборгованість різних фізичних та юридичних осіб перед підприємством називається:

а) кредиторською;

б)дебіторською;

в) інвестиційною;

г) капітальною.

12. Ступінь можливості перетворення активів у грошову форму називається:

а) оборотністю;

б) забезпеченістю;

в) ліквідністю;

г) гарантованістю.

Тести для самоконтролю

1. Проміжок часу між придбанням запасів для здійснення діяльності та отримання коштів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг називається:

- а) операційним циклом;
- б) господарським циклом;
- в) звітним періодом;
- г) податковим періодом.

2. Методу хронологічного і систематичного спостереження відповідають такі прийоми:

- а) бухгалтерський баланс та звітність;
- б) документування та інвентаризація;
- в) оцінювання і калькулювання;
- г) бухгалтерські рахунки і подвійний запис.

3. Методу вимірювання господарських засобів і процесів відповідають такі прийоми:

- а) бухгалтерський баланс та звітність;
- б) документування та інвентаризація;
- в) оцінювання і калькулювання;
- г) бухгалтерські рахунки і подвійний запис.

4. Методу реєстрації та класифікації даних з метою їх систематизації відповідають такі прийоми:

- а) бухгалтерський баланс та звітність;
- б) документування та інвентаризація;
- в) оцінювання і калькулювання;
- г) бухгалтерські рахунки і подвійний запис.

5. Методу узагальнення облікової інформації відповідають такі прийоми:

- а) бухгалтерський баланс та звітність;
- б) документування та інвентаризація;
- в) оцінювання і калькулювання;
- г) бухгалтерські рахунки і подвійний запис.

6. Метод підтвердження достовірності даних бухгалтерського обліку називається:

- а) документуванням;
- б) калькулюванням;

в) інвентаризацією;

г) звітністю.

7. Спосіб грошового вимірювання об'єктів бухгалтерського обліку називається:

а) калькулюванням;

б) оцінюванням;

в) інвентаризацією;

г) звітністю.

8. Спосіб поточного групування економічно однорідних об'єктів обліку називається:

а) подвійним записом;

б) бухгалтерським балансом;

в) інвентаризацією;

г) бухгалтерським рахунком.

9. Суть подвійного запису полягає в подвійному відображенні господарської операції:

а) у натуральних та вартісних вимірниках;

б) у балансі та фінансовій звітності;

в) у двох різних документах з метою їхнього взаємного контролю;

г) за дебетом одного і кредитом іншого рахунка однією й тією самою сумою.

Теми рефератів

1. Значення обліку в управлінні підприємством.
2. Роль і місце обліку в економіці.
3. Роль і місце господарського обліку в системі управління підприємством.
4. Вимоги до обліку.
5. Види господарського обліку, характеристика і роль їх у менеджменті.
6. Загальна характеристика предмета бухгалтерського обліку.
7. Господарські кошти підприємства як об'єкт бухгалтерського обліку, класифікація їх і практичне значення.
8. Ресурси підприємства як об'єкт бухгалтерського обліку.
9. Метод бухгалтерського обліку.

Тема 2. БУХГАЛТЕРСЬКИЙ БАЛАНС

Бухгалтерський баланс - метод узагальнення даних про склад майна суб'єкта діяльності за видами (складом і використанням) і джерелами утворення на певну дату в узагальненому вартісному вимірнику.

За формою баланс являє собою двосторонню таблицю, ліва сторона якої називається активом і призначена для відображення господарських засобів за складом і розміщенням, а права сторона, що називається пасивом, призначена для відображення джерела формування господарських засобів. Така форма побудови бухгалтерського балансу називається горизонтальною. Вона широко використовується в країнах континентальної Європи, в тому числі й в Україні. Англomовні країни використовують вертикальну форму побудови балансу, коли спочатку показують склад активу, а потім - пасиву.

У бухгалтерському балансі всі господарські засоби підприємства та джерела їх формування об'єднані в економічно однорідні групи, які називають статтями балансу. Статті балансу мають загальну назву, окремий код і записуються окремими сумами. Статті бухгалтерського балансу поділяють на активні (ті, що розміщені в активі балансу) і пасивні (ті, що розміщені в пасиві балансу).

Статті активу характеризують господарські засоби: основні засоби, запаси, кошти, дебіторську заборгованість тощо. Статті пасиву характеризують джерела власних і залучених коштів: статутний капітал, прибуток, кредити банку, кредиторську заборгованість тощо.

Загальні підсумки активу і пасиву балансу дорівнюють один одному. Це обов'язкова умова правильності його складання. Рівність підсумків активу і пасиву балансу зумовлена тим, що в обох його частинах відображені у вартісній оцінці одні й ті самі господарські засоби, які згруповані за різними ознаками: в активі за складом і розміщенням, а в пасиві - за джерелами їх формування. Кожна група господарських засобів, розміщених в активі, має відповідне джерело їх формування, відображене в пасиві балансу. Відсутність рівності підсумків активу і пасиву балансу свідчить про наявність помилок, допущених при його складанні. Підсумок активу або пасиву (оскільки вони мають дорівнювати один одному) називається **валютою балансу**.

У процесі господарської діяльності відбувається безперервний рух засобів, зміна їх складу, розміщення та зміни у джерелах їх

формування, що призводить і до зміни окремих статей балансу в активі і пасиві. В деяких випадках ці зміни зумовлюють появу нових статей балансу або зникнення інших. За характером впливу на баланс усі господарські операції поділяються на чотири типи:

- перший - спричиняє структурні зміни в активі балансу: одна стаття активу збільшується, а інша зменшується на однакову суму. Загальний підсумок балансу не змінюється;
- другий - спричиняє структурні зміни в пасиві балансу: одна стаття пасиву збільшується, а інша зменшується на однакову суму. Загальний підсумок балансу не змінюється;
- третій - спричиняє одночасне збільшення статей активу і пасиву балансу. Загальний підсумок балансу збільшується;
- четвертий — спричиняє одночасне зменшення статей активу й пасиву балансу. Загальний підсумок балансу зменшується.

Кожна господарська операція викликає зміни не менше як двох статей балансу. Це зумовлено особливостями кругообороту капіталу і пояснюється двоїстою сутністю господарських операцій. При цьому обов'язково зберігається збалансованість активу і пасиву. Підсумок активу і пасиву балансу змінюється тільки тоді, коли господарська операція стосується одночасно засобів і джерел їх утворення. Рівність підсумків активу і пасиву балансу зберігається після будь-якої операції, в чому полягає контрольний прийом подвійного відображення операцій.

Бухгалтерський баланс - це форма фінансової звітності, яка містить суттєву інформацію про фінансово-майновий стан підприємства, тому для прийняття обґрунтованих управлінських рішень проводиться аналітичне дослідження економічної сутності взаємозв'язків між складовими балансу.

Загальний аналіз даних балансу проводиться на основі таких аналітичних співвідношень:

- ✓ $A = \Pi$ "Активи дорівнюють пасивам" - балансове рівняння, що є необхідною умовою розгляду балансу як за формою, так і за змістом.
- ✓ $A = K + Z$ "Активи дорівнюють сумі капіталу та зобов'язань" - структурне співвідношення балансу, яке дає уявлення про склад майна підприємства та осіб (власники, кредитори), які брали участь у його формуванні.
- ✓ $K = A - Z$ "Капітал дорівнює різниці між активами і зобов'язаннями" - характеризує вартість чистих активів,

тобто майна, яке після вирахування зобов'язань є власністю підприємства і може бути об'єктом розподілу між акціонерами при ліквідації підприємства.

Питання для самоконтролю

1. Що відображають у бухгалтерському балансі?
2. Як побудований бухгалтерський баланс?
3. Що відображають в активі бухгалтерського балансу?
4. Що відображають у пасиві бухгалтерського балансу?
5. Що означає стаття бухгалтерського балансу?
6. Що належить до активів підприємства?
7. Що входить у зобов'язання (пасиви) підприємства?
8. Для чого призначені забезпечення подальших витрат і платежів?
9. Що характеризують витрати і доходи майбутніх періодів?
10. Як визначають суму власного капіталу підприємства?
11. Як визначають показник валюти бухгалтерського балансу?
12. Якою є основна властивість бухгалтерського балансу?
13. Як записують формулу фундаментальної облікової моделі?
14. Як змінюється значення статей бухгалтерського балансу внаслідок здійснення господарських операцій?

Навчальні завдання

Завдання 2.1

На підставі наведених даних складіть скорочений баланс підприємства (грн): поточний рахунок — 9500; виробничі запаси — 19400; основні засоби — 113820; прибуток — 3900; статутний капітал — 135000; розрахунки за виплатами працівникам — 3700; розрахунки з дебіторами — 130; розрахунки з підзвітними особами — 20; розрахунки з кредиторами — 270.

Завдання 2.2

Скласти баланс (Форма № 1) на підставі даних:

Таблиця 2.1 – Дані для заповнення балансу

№	Дані для заповнення балансу	№ рах.	Сума, грн.
1	Будинки та споруди		120000
2	Статутний капітал		154300
3	Прибуток		30500
4	Цільове фінансування		3800
5	Машини та обладнання		38020
6	Сировина і матеріали		4700
7	Незавершене виробництво		7800
8	Довгостроковий кредит		10000
9	Паливо		6100
10	Короткостроковий кредит		9000
11	Запасні частини		2880
12	Товари на складі		7300
13	Розрахунки за заробітною платою		5400
14	Поточний рахунок в національній		29500
15	Розрахунки за податками		3320
16	Готівка		1320
17	Розрахунки зі страхування		6000
18	Розрахунки з іншими дебіторами		4700

Завдання 2.3

Складіть баланс за діючою формою на початок звітного року, на 31 грудня, об'єднуючи статті у розділах активу та пасиву балансу.

Таблиця 2.2 - Статті у розділах активу та пасиву балансу

№ п/п	Статті балансу	На початок звітного року	На кінець звітного року
1	2	3	4
1.	Поточний рахунок банку в національній валюті	1,7	21,5
2.	Нерозподілений прибуток	2,3	2,9
3.	Статутний капітал	260,0	260,0
4.	Виробничі запаси	31,1	44,3
5.	Незавершене виробництво	33,0	22,0
6.	Кредиторська заборгованість за товари, роботи	4,1	21,5
7.	Основні засоби за первісною вартістю	260,0	260,0
8.	Дебіторська заборгованість за виданими авансами	-	12,0
9.	Поточні зобов'язання з бюджетом	11,9	13,1
10.	Знос основних засобів	54,1	74,4
11.	Готова продукція	26,5	26,4
12.	Поточні зобов'язання з оплати праці	13,2	15,2
13.	Дебіторська заборгованість за товари, роботи, послуги: за первісною вартістю	8,0	18,0
14.	Поточні зобов'язання зі страхування	2,8	3,9
15.	Поточні зобов'язання з учасниками	11,9	12
16.	Витрати майбутніх періодів	-	1,8
17.	Резерв сумнівних боргів	-	3,0

Завдання 2.4

Опишіть вплив наступних господарських операцій на баланс:

- а) оплачено постачальнику за матеріали 8500 грн.;
- б) отримано від покупця аванс за товари 23000 грн.
- в) отримана від продавця сировина без попередньої оплати на суму 23000 грн.;
- г) сплачений податок на прибуток 5000 грн.

Тести для самоконтролю

1. Статтями балансу називають:

- а) економічно однорідні групи, в які об'єднані господарські засоби підприємства та джерела їх формування;
- б) підсумки активу і пасиву;
- в) господарські засоби підприємства та джерела їхнього формування, згруповані за бухгалтерськими рахунками;
- г) ліву та праву сторони балансу.

2. Статті бухгалтерського балансу поділяють на:

- а) дебетові та кредитові;
- б) основні та допоміжні;
- в) активні та пасивні;
- г) основні та регулюючі.

3. Баланс - це метод відображення:

- а) господарських засобів за їх складом і джерелами утворення у вартісній оцінці за звітний період;
- б) господарських засобів за їхнім складом і джерелами утворення у вартісній оцінці на певну дату;
- в) доходів, витрат і фінансових результатів у вартісній оцінці за звітний період;
- г) доходів, витрат і фінансових результатів у вартісній оцінці на певну дату.

4. Бухгалтерський баланс може формуватися в таких формах:

- а) діагональній;
- б) вертикальній;
- в) комбінованій;
- г) горизонтальній.

5. В Україні баланс складається переважно в:

- а) діагональній формі;
- б) вертикальній формі;
- в) комбінованій формі;
- г) горизонтальній формі.

6. Світова практика передбачає групування активів у балансі за:

- а) зростанням ліквідності;
- б) убуттям ліквідності;
- в) зростанням строків погашення;
- г) скороченням строків погашення.

7. В Україні пасиви в балансі розміщуються за:

- а) убуванням ліквідності;
 - б) скороченням строків погашення;
 - в) зростанням ліквідності;
 - г) зобов'язаннями перед власниками коштів: спочатку своїми, а потім чужими.
8. В Україні передбачено групування активів у балансі за:
- а) зростанням ліквідності;
 - б) убуванням ліквідності;
 - в) зростанням строків погашення;
 - г) скороченням строків погашення.
9. Світова практика передбачає групування пасивів у балансі за:
- а) убуванням ліквідності;
 - б) зростанням строків погашення;
 - в) зростанням ліквідності;
 - г) зобов'язаннями перед власниками коштів: спочатку своїми, а потім чужими.
10. Актив балансу складається з:
- а) двох розділів;
 - б) трьох розділів;
 - в) чотирьох розділів;
 - г) п'яти розділів.
11. Пасив балансу складається з:
- а) двох розділів;
 - б) трьох розділів;
 - в) чотирьох розділів;
 - г) п'яти розділів.
12. Перший тип операцій, що викликають зміни в балансі, стосується:
- а) структурних змін у складі пасиву;
 - б) змін у складі активу та пасиву у бік збільшення;
 - в) структурних змін у складі активу;
 - г) змін у складі активу та пасиву у бік зменшення.
13. Другий тип операцій, що викликають зміни в балансі, стосується:
- а) змін у складі активу та пасиву у бік зменшення;
 - б) змін у складі активу та пасиву у бік збільшення;
 - в) структурних змін у складі активу;
 - г) структурних змін у складі пасиву.

14. Третій тип операцій, що спричиняють зміни в балансі, стосується:

- а) структурних змін у складі пасиву;
- б) структурних змін у складі активу;
- в) змін у складі активу та пасиву у бік збільшення;
- г) змін у складі активу та пасиву у бік зменшення.

15. Четвертий тип операцій, що спричиняють зміни в балансі, стосується:

- а) змін у складі активу та пасиву у бік збільшення;
- б) структурних змін у складі пасиву;
- в) змін у складі активу та пасиву у бік зменшення;
- г) структурних змін у складі активу.

16. Співвідношення $A = K + Z$ засвідчує:

- а) склад майна підприємства і учасників його формування;
- б) рівність активів і пасивів;
- в) вартість чистих активів;
- г) класифікацію засобів підприємства.

17. Співвідношення $K = A - Z$ характеризує:

- а) структуру балансу;
- б) вартість чистих активів;
- в) склад майна підприємства і учасників його формування;
- г) рівність активів і пасивів.

18. У бухгалтерському балансі відображаються:

- а) доходи, витрати та фінансові результати;
- б) засоби та джерела їх утворення;
- в) обороти за всіма бухгалтерськими рахунками;
- г) кореспонденції за всіма господарським операціями.

19. У складі оборотних активів у балансі наводиться інформація про:

- а) основні засоби, запаси, грошові кошти;
- б) запаси, грошові кошти, витрати майбутніх періодів;
- в) нематеріальні активи, дебіторську заборгованість, товари;
- г) товари, готову продукцію, поточні інвестиції.

20. У складі необоротних активів у балансі наводиться інформація про:

- а) основні засоби, запаси, грошові кошти;
- б) нематеріальні активи, витрати майбутніх періодів;
- в) капітальні вкладення, довгострокові інвестиції;
- г) товари, векселі одержані, поточні інвестиції.

21. Третій розділ активу балансу містить інформацію про:

- а) необоротні активи;
- б) оборотні активи;
- в) доходи майбутніх періодів;
- г) витрати майбутніх періодів.

22. У складі поточних зобов'язань у балансі наводиться інформація про:

- а) основні засоби, дебіторську заборгованість, грошові кошти;
- б) кредиторську заборгованість, доходи майбутніх періодів;
- в) короткострокові кредити, заборгованість перед бюджетом;
- г) поточні інвестиції, векселі одержані.

23. У складі довгострокових зобов'язань у балансі наводиться інформація про:

- а) кредиторську заборгованість, грошові кошти, векселі одержані;
- б) кредити зі строком погашення понад 1 рік, заборгованість за випущеними облігаціями;
- в) доходи майбутніх періодів, кредиторську заборгованість;
- г) поточні інвестиції, векселі видані, внески засновників.

24. До власного капіталу в балансі відносять:

- а) прибуток, основні засоби, грошові кошти;
- б) грошові кошти, довгострокові інвестиції;
- в) прибуток, додатковий капітал, грошові кошти;
- г) статутний капітал, резервний капітал, прибуток.

25. Забезпеченням наступних витрат і платежів вважається:

- а) резерв сумнівних боргів;
- б) резерв на виконання гарантійних зобов'язань;
- в) резерв на виплату відпусток;
- г) резервний капітал.

26. До доходів майбутніх періодів відносяться:

- а) аванси за здані в оренду основні засоби;
- б) аванси покупців за товари;
- в) одержана абонентна плата за користування засобами зв'язку;
- г) здійснена передплата на газети, журнали, періодичні видання.

27. До витрат майбутніх періодів відносяться:

- а) аванси постачальникам за товари;
- б) авансові платежі за орендовані основні засоби;
- в) здійснена абонентна плата за користування засобами зв'язку;
- г) одержана виручка від продажу квитків транспортних і видовищних підприємств.

28. Статті активу балансу характеризують:

- а) господарські засоби;
- б) джерела формування засобів;
- в) доходи підприємства;
- г) витрати підприємства.

29. Статті пасиву балансу характеризують:

- а) доходи підприємства;
- б) витрати підприємства;
- в) господарські засоби;
- г) джерела формування засобів.

30. Чисті активи підприємства - це:

- а) вартість майна, яке після вирахування зобов'язань є власністю підприємства;
- б) первісна вартість майна підприємства;
- в) балансова вартість майна підприємства;
- г) залишкова вартість майна підприємства.

Теми рефератів

1. Бухгалтерський баланс як реалізація одного з елементів методу бухгалтерського балансу.
2. Зміст і структура балансу: поняття активу, пасиву, розділів і статей балансу. Валюта балансу.
3. Типи господарських операцій і зміни, зумовлені ними в балансі.

Тема 3. РАХУНКИ БУХГАЛТЕРСЬКОГО ОБЛІКУ І ПОДВІЙНИЙ ЗАПИС

Рахунки бухгалтерського обліку – це спосіб економічного групування господарських засобів та джерел їх утворення в поточному обліку. За формою бухгалтерський рахунок – це таблиця, в якій відображають господарські операції. Ліву її частину називають **дебет**, праву – **кредит**.

Рахунки відкривають на основі статей балансу, тому рахунки бувають активні (відображають рух господарських засобів – активів) і пасивні (відображають зміни у складі джерел утворення засобів – пасивів). Кожний рахунок має назву відповідно до статті балансу і може мати початковий і кінцевий залишок, який називається **сальдо**.

Оборотом називається сума записів по господарських операціях без початкового залишку.

С-до кінцеве активного рахунка дебетове =

С-до на початок дебетове + оборот по дебету – оборот по кредиту

С-до кінцеве пасивного рахунка кредитове =

С-до на початок кредитове + оборот по кредиту – оборот по дебету.

Всі операції на бухгалтерських рахунках записуються способом подвійного запису.

Подвійний запис – це спосіб відображення господарських операцій на рахунках, який полягає в тому, що сума по господарській операції записується по дебету одного і кредиту іншого рахунка.

Взаємозв'язок між дебетом і кредитом рахунків по господарській операції називається кореспонденцією рахунків (бухгалтерським проведенням). Кореспонденція рахунків буває проста (запис господарської операції на двох рахунках) і складна (запис більш ніж на двох рахунках).

Правила складання бухгалтерських записів:

1. Визначити об'єкти обліку, на яких відбулися зміни під впливом господарської операції.
2. Вибрати відповідні їм бухгалтерські рахунки, визначити їх структуру щодо балансу (активний, пасивний).
3. Відобразити на рахунках операцію методом подвійного запису.

Бухгалтерські рахунки для обліку стану активів, капіталу, зобов'язань і господарських процесів залежно від деталізації інформації поділяються на *синтетичні* (рахунки першого порядку), *субрахунки* (рахунки другого порядку) і *аналітичні* (рахунки третього порядку).

Синтетичні рахунки містять дані про стан господарських коштів, джерел і процесів в узагальненому вираженні.

Субрахунки – перший ступінь деталізації синтетичних рахунків.

Аналітичні рахунки відображають облік окремих найменувань засобів, джерел їх утворення і процесів.

Для перевірки записів в синтетичних і аналітичних рахунках складають *оборотні відомості*.

Усі бухгалтерські рахунки для зручності використання об'єднані в єдиний документ – План рахунків.

План рахунків – це економічно обґрунтований систематизований перелік рахунків, необхідних для поточного обліку господарської діяльності підприємств і організації.

Питання для самоконтролю

1. Дайте визначення рахунків бухгалтерського обліку.
2. Які рахунки називають активними, а які – пасивними? Яка їх будова?
3. У чому полягає суть подвійного запису операцій на рахунках? Яке його значення? Що розуміють під бухгалтерською проводкою (записом)?
4. Які бухгалтерські проводки називають простими, а які – складними?
5. Що розуміють під кореспонденцією рахунків?
6. Який порядок визначення залишків на кінець звітного періоду на активних рахунках? Пасивних?
7. Яке призначення синтетичних рахунків? Аналітичних? Поясніть взаємозв'язок між ними.
8. Призначення субрахунків.
9. У чому полягає взаємозв'язок між балансом і рахунками?
10. Призначення і будова оборотної відомості по синтетичних рахунках.
11. Чим зумовлена рівність трьох пар підсумків в оборотній відомості по синтетичних рахунках?
12. Які помилки в бухгалтерських записах можуть бути виявлені

за допомогою оборотної відомості по синтетичних рахунках?
Виявлення яких помилок вона не забезпечує?

13. Шахова оборотна відомість, її будова, переваги і недоліки.
Призначення і будова оборотних відомостей по аналітичних рахунках.

Навчальні завдання

Завдання 3.1

За даними кореспонденцій рахунків подати короткий зміст господарських операцій

1. Д-т 631 К-т 311
2. Д-т 26 К-т 23
3. Д-т 311 К-т 501
4. Д-т 203 К-т 631
5. Д-т 201 К-т 372
6. Д-т 301 К-т 311
7. Д-т 601 К-т 311
8. Д-т 301 К-т 377
9. Д-т 441 К-т 40
10. Д-т 311 К-т 361

Завдання 3.2

Скласти кореспонденції рахунків за господарськими операціями

1. Отримано в касу з поточного рахунку на виплату заробітної плати.
2. За рахунок короткострокового кредиту банку в національній валюті сплачено заборгованість постачальниками.
3. Видано з каси заробітну плату робітникам.
4. Видано Іванову І.І. під звіт на поточні потреби.
5. Придбано Івановим І.І. запасні частини.
6. Сплачено з поточного рахунку заборгованість іншим кредиторам.
7. Перераховано з поточного рахунку заборгованість зі страхування.
8. Відпущено на виробництво продукції МШП.
9. Сплачено з поточного рахунку в погашення заборгованості бюджету.

10. Перераховано з поточного рахунку іноземним постачальникам.

Завдання 3.3

Скласти кореспонденції рахунків за господарськими операціями.

Таблиця 3.1 - Зміст господарських операцій

№ пор.	Зміст господарської операції	Сума. грн.
1	Отримано запасні частини від постачальників	500,00
2	Нараховано заробітну плату робітникам за виробництво продукції	1800,00
3	Сплачено з поточного рахунку в погашення короткострокових кредитів банку	5000,00
4	Отримано до каси з поточного рахунку : - на виплату зарплати - на господарські потреби	1800,00 120,00
5	Отримано на поточний рахунок від дебіторів у погашення заборгованості за товари	10000,00
6	Сплачено з поточного рахунку заборгованість іншим кредиторам	1700,00
7	Відпущено на виробництво продукції матеріали	300,00
8	Зарахована на поточний рахунок короткострокова позика банку	10000,00

Завдання 3.4

На 28 лютого 20_ р. баланс машинобудівного заводу характеризується такими даними (табл. 1).

За березень 20_ р. на машинобудівному заводі було здійснено такі операції (табл. 2).

За наведеними даними:

1. Відкрити бухгалтерські рахунки на основі початкового балансу.
2. Скласти кореспонденції рахунків за господарськими операціями.
3. Відобразити суми операцій на рахунках, підрахувати обороти та кінцеві залишки.
4. Скласти новий баланс машинобудівного заводу на 31 березня 20_ р.

Таблиця 3.2 - Баланс машинобудівного заводу

Актив	Сума, грн.	Пасив	Сума, грн.
Основні засоби: -первісна вартість - знос -залишкова вартість	88000 13000 75000	Статутний капітал	90000
Матеріали	14000	Додатковий капітал	9800
Незавершене виробництво	4000	Розрахунки: - з оплати праці - зі страхування - короткострокові кредити банку	3500 700 3000
Поточний рахунок	14000		
Баланс	107000	Баланс	107000

Таблиця 3.3 - Операції машинобудівного заводу за березень 20_р.

№ п/п	Зміст господарської операції	Сума, грн
1	Відпущено матеріали на виробництво продукції	7300
2	Перераховано з поточного рахунку соцстраху на погашення заборгованості	700
3	Отримано до каси з поточного рахунку на поточні потреби	100
4	Видано з каси Іванову І.І. під звіт на поточні потреби	60
5	Витрачено Івановим І.І. : - на потреби виробництва - здано до каси залишок підзвітних сум	50 10

Продовження таблиці 3.3

б	Вибули безоплатно одержані основні засоби підприємства	6000
---	--	------

Завдання 3.5

Відкрити схеми синтетичних та аналітичних рахунків і записати в них початкові залишки. Записати кожну операцію послідовно в реєстраційний журнал господарських операцій та схеми синтетичних і аналітичних рахунків. Скласти оборотні відомості по синтетичних та аналітичних рахунках. Звірити підсумкові дані і скласти баланс на кінець звітного періоду.

Вихідні дані:

Таблиця 3.4 Виписка залишків за статтями балансу ТОВ «Альфа» на 31 березня 20_р.

Найменування	Сума, грн.
Основні засоби	3000000,00
Виробництво	102000,00
Готівка в національній валюті	5000,00
Поточний рахунок в банку	360000,00
Заборгованість підзвітних осіб	7000,00
Статутний капітал	3260000,00
Заборгованість підприємства підзвітним особам	2000,00
Заборгованість постачальникам	8000,00

Виписка залишків по незакінчених розрахунках з підзвітними особами на 31 березня 20_р.

1. Начальник виробництва Басюк О.К. – залишок авансу 2000 грн.
2. Продавець Хоменко П.О. – аванс на службове відрядження 5000 грн.
3. Експедитор Романюк О.Ф. – перевитрата по авансовому звіту 2000 грн.
4. Бухгалтер Сорока П.П. – залишки відсутні.

Таблиця 3.5 Господарські операції ТОВ «Альфа» за квітень 20__р.

Зміст операції	Сума, грн.
1.Звіт касира за 6 квітня. Надійшло по чеку на господарські потреби	3000
2.Звіт касира за 10 квітня. Видано під звіт: Басюк О.К. на господарські потреби – 1000 грн., Романюк О.Ф. перевитрату по авансовому звіту – 2000 грн.	3000
3.Виписка з поточного рахунку. Списано по платіжному дорученню № 38 відділу зв'язку для переказу в Київ, товарознавцю Хоменку П.О. під звіт у зв'язку з продовженням відрядження	9450
4.Авансовий звіт Басюк О.К. Витрачено на виробничі потреби	860
5.Звіт касира за 15 квітня. Одержано від Басюк О.К. залишок по авансовому звіту – 140 грн., по чеку на господарські витрати – 2000 грн.	2140
6.Звіт касира за 16 квітня. Видано під звіт: Басюк О.К. на господарські потреби – 1200 грн., Романюку О.Ф. на транспортні витрати – 800 грн.	2000
7.Авансові звіти. Списуються витрачені суми на виробничі потреби по звітах: Хоменка П.О. – 8450 грн., Романюка О.Ф. – 800 грн., Басюк О.К. – 1050 грн.	10300
8.Звіт касира за 29 квітня. Надійшло від Басюк О.К. залишок по авансовому звіту	150
9.Звіт касира за 30 квітня. Внесено на поточний рахунок	290
Разом	31190

Тести для самоконтролю

1. Ліву сторону бухгалтерського рахунка називають:

- а) актив;
- б) пасив;
- в) дебет;
- г) кредит.

2. Праву сторону бухгалтерського рахунка називають:

- а) актив;
- б) дебет;

- в) пасив;
 - г) кредит.
3. Початковий (кінцевий) залишок за рахунком називають:
- а) оборот;
 - б) сальдо;
 - в) дебет;
 - г) кредит.
4. Залежно від обліку засобів або джерел їх утворення бухгалтерські рахунки поділяють на:
- а) дебетові та кредитові;
 - б) поточні та розрахункові;
 - в) активні та пасивні;
 - г) сальдові та оборотні.
5. Сальдо за активними рахунками записують:
- а) ліворуч у дебеті рахунка;
 - б) ліворуч в активі рахунка;
 - в) праворуч у кредиті рахунка;
 - г) праворуч у пасиві рахунка.
6. Сальдо за пасивними рахунками записують:
- а) ліворуч у дебеті рахунка;
 - б) праворуч в кредиті рахунка;
 - в) ліворуч в активі рахунка;
 - г) праворуч в пасиві рахунка.
7. Залишок на кінець періоду за активними рахунками визначається за схемою:
- а) залишок дебетовий + оборот за кредитом - оборот за дебетом;
 - б) залишок кредитовий + оборот за дебетом - оборот за кредитом;
 - в) залишок кредитовий + оборот за кредитом - оборот за дебетом;
 - г) залишок дебетовий + оборот за дебетом - оборот за кредитом.
8. Залишок на кінець періоду за пасивними рахунками визначається за схемою:
- а) залишок кредитовий + оборот за кредитом - оборот за дебетом;
 - б) залишок кредитовий + оборот за дебетом - оборот за кредитом;
 - в) залишок дебетовий + оборот за кредитом - оборот за дебетом;
 - г) залишок дебетовий + оборот за дебетом - оборот за кредитом.
9. Взаємозв'язок між рахунками, що виникає в результаті подвійного запису називається:
- а) кореспонденцією рахунків;

- б) сальдо рахунків;
- в) оборотом рахунків;
- г) системою рахунків.

10. Бухгалтерські проводки поділяються на прості та складні залежно від:

- а) рівня узагальнення облікових даних;
- б) кількості кореспондуючих рахунків;
- в) характеристики рахунків, що кореспондують;
- г) суми господарської операції.

11. Залежно від обсягів інформації та рівня узагальнення інформації бухгалтерські рахунки поділяються на:

- а) активні та пасивні;
- б) основні та регульовальні;
- в) синтетичні та аналітичні;
- г) головні та другорядні.

12. Спосіб узагальнення оборотів і залишків за звітний період та взаємозв'язку між балансом і рахунками називається:

- а) синтетичним обліком;
- б) оборотною відомістю;
- в) журналом реєстрації операцій;
- г) аналітичним обліком.

13. В Оборотній відомості мають місце три пари рівностей:

- а) залишки на початок дебетові = залишки на кінець дебетові; оборот за дебетом = оборот за кредитом; залишки на початок кредитові = залишки на кінець кредитові;
- б) залишки на початок дебетові = залишки на кінець кредитові; оборот за дебетом = оборот за кредитом; залишки на початок кредитові = залишки на кінець дебетові;
- в) залишки на початок дебетові = залишки на початок кредитові; оборот за дебетом = оборот за кредитом; залишки на кінець кредитові = залишки на кінець дебетові;
- г) залишки на початок дебетові = оборот за дебетом; залишки на початок кредитові = оборот за кредитом; залишки на кінець кредитові = залишки на кінець дебетові.

14. Контролювати правильність кореспонденції рахунків дозволяє:

- а) Шахова оборотна відомість;
- б) Оборотна відомість за синтетичними рахунками;
- в) Оборотна відомість за аналітичними рахунками;

г) Журнал реєстрації операцій.

15. Початкові сальдо за бухгалтерськими рахунками формуються на підставі даних:

- а) Журналу реєстрації операцій;
- б) Шахової відомості;
- в) бухгалтерського балансу;
- г) звіту про фінансові результати.

16. Систематизований перелік рахунків бухгалтерського обліку для відображення господарських операцій і накопичення облікової інформації про діяльність підприємства називається:

- а) системою рахунків;
- б) планом рахунків;
- в) переліком рахунків;
- г) номенклатурою рахунків.

17. Актив балансу формують залишки за рахунками:

- а) 1-5 класів Плану рахунків;
- б) 6-0 класів Плану рахунків;
- в) 1-3 класів Плану рахунків;
- г) 4-6 класів Плану рахунків.

18. Пасив балансу формують залишки за рахунками:

- а) 1-3 класів Плану рахунків;
- б) 4-6 класів Плану рахунків;
- в) 7-9 класів Плану рахунків;
- г) 6-0 класів Плану рахунків.

19. Звіт про фінансові результати формується на підставі даних про обороти за рахунками:

- а) 1-3 класів Плану рахунків;
- б) 4-6 класів Плану рахунків;
- в) 1-5 класів Плану рахунків;
- г) 7-9 класів Плану рахунків.

20. Дані про операції за позабалансовими рахунками наводяться в:

- а) примітках до звітності;
- б) Звіті про фінансові результати;
- в) після активу балансу;
- г) після пасиву балансу.

Тема рефератів

1. Бухгалтерські рахунки як інформаційна модель об'єктів обліку.
2. Поняття, сутність, походження і значення подвійного запису на бухгалтерських рахунках.
3. Кореспонденція рахунків.
4. Узагальнення даних поточного обліку на бухгалтерських рахунках.
5. Синтетичний і аналітичний облік, взаємозв'язок і контрольне значення.
6. Оборотні відомості.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Базова

1. Гудзь Н.В. Бухгалтерський облік. 2-вид., перероб. і доп. [текст] Навч. посіб. / Н.В. Гудзь, П.Н. Денчук, Р.В. Романов. – К. : «Центр учбової літератури», 2016. – 424 с.
2. Білуха М.Т. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник. - К., 2000.
3. Лень В.С., Гливенко В.В. Бухгалтерський облік в Україні: основи та практика: 3-тє видання. Навч. пос.- К.: Центр учбової літератури, 2008. – 608с.
4. Лишиленко О.В. Бухгалтерський облік: Підручник. – 2-ге вид., перероб. і доп. – Київ: Вид-во „Центр навчальної літератури”, 2006. – 659 с.
5. Мисака Г.В., Шарманська В.М. Бухгалтерський облік. Навч. пос.- К.: Центр учбової літератури, 2007. – 400 с.
6. Ткаченко Н. М. Бухгалтерський фінансовий облік, оподаткування і звітність : Підручник.- 2- ге вид. доповнене і перероблене. – К.: Алерта, 2007.- 954 с.

Допоміжна

1. Бутинець Ф.Ф. Бухгалтерський фінансовий облік: Підручник. - Житомир: ЖГП, 2000.
2. Грабова Н.М. Теорія бухгалтерського обліку: Підручник / За ред. М.В. Кужельного. – 6-те вид. – К.: А.С.К., 2003. – 266 с.
3. С.Ф. Голов, В.М. Костюченко, І.Ю. Кравченко, Г.А. Ямборко Фінансовий облік: Підручник. – К.: Лібра, 2005 р. – 976 с.
4. Голов С.Ф., Костюченко В.М. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарі: Практ. посіб. — К.: Лібра, 2001. — 840 с.
5. . Звітність підприємства [текст] : підручник. / [М.І. Бондар, Ю.А. Верига, М.М. Орищенко та ін.] – К. : «Центр учбової літератури», 2015. – 570 с.
6. Очеретько Л.М. Формування обліково-інформаційного забезпечення управління дебіторською заборгованістю підприємства / Л.М. Очеретько, М.О. Кончева // Сталий розвиток економіки.- 2015.- № 2 [27].- с. 221-226

7. Очеретько Л.М. Удосконалення обліково-інформаційного забезпечення процесу управління власним капіталом підприємства / Л.М. Очеретько, М.Ю. Болюта// Сталій розвиток економіки .- 2016.- № 3 [32]. – с.150-156.

8. Очеретько Л.М. Удосконалення документального відображення операцій з капітальними інвестиціями / Л.М. Очеретько, О.О. Сімановська// Сталій розвиток економіки.- 2016.- № 4 [33]. - с.125-132.

6. Сопко В.В. Бухгалтерський облік: Навч. посіб. — К.: КНЕУ, 2000.

7. Сопко В.В., Завгородній В. Організація бухгалтерського обліку, економічного контролю та аналізу. - К., 2000.

8. Швець В.Г. Теорія бухгалтерського обліку: Навч. посіб. — К.: Знання-Прес, 2003. — 444 с.

Інформаційні ресурси

1. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://buhgalter911.com/Res/PSBO/PSBO.aspx>